

Factsheet zwerfjongeren Nederland

- de belangrijkste feiten over zwerfjongeren in Nederland -

Ook in Nederland

Het is moeilijk voor te stellen dat er in Nederland jongeren kampen met dakloosheid. Maar helaas zijn er ook in Nederland jongeren die kampen met dakloosheid en de problemen die dat met zich meebrengt.

Hoe komt het?

Dakloze jongeren hebben in hun jeugd vaak te maken gehad met problemen thuis; een of beide ouders kunnen niet voor hun kinderen zorgen.

Bankhoppers

Zwerfjongeren slapen niet altijd op straat. Vaak begint het met dan weer hier, dan weer daar slapen. Bij familie of vrienden of zelfs bij vreemden. Niet zeker zijn van een eigen veilige eigen plek waar er altijd iemand voor je is leidt tot allerlei problemen. Zeker op een leeftijd als jongeren zich nog volop ontwikkelen. Het is moeilijk om je opleiding af te maken, of werk te vinden, keuzes te maken die voor je toekomst belangrijk zijn. Zonder ondersteuning van ouders. Dat missen deze jongeren.

Jeugdzorg

Veel jongeren die zwerven hebben een verleden in Jeugdzorg. Vaak weten jongeren na hun 18e, als jeugdzorg stopt de weg naar de juiste hulp niet goed te vinden. Of sluit die hulp niet goed aan bij hun behoefte. Vaak hebben jongeren al een lange weg in de hulpverlening afgelegd. En als die op hun 18e stopt, dan besluiten zij dat ze het verder zelf uit willen zoeken. 60% van de zwerfjongeren heeft een verleden in jeugdzorg. Ze zijn de bemoeienis moe. Of ze verlangen naar een eigen plek.

Hieronder de belangrijkste feiten over zwerfjongeren in Nederland. Deze informatie is samen gesteld door [Movisie](#) in opdracht van [Stichting Zwerfjongeren Nederland](#) (SZN).

1. Definitie en cijfers
2. Leeftijd en geslacht
3. Etniciteit
4. Aard van de problemen
5. Wettelijk kader hulpverlening
6. Welke hulp is nodig?
7. Regierol naar gemeenten
8. Verbeterpunten

1. Definitie en cijfers

Onder zwerfjongeren verstaan we: “feitelijk of residentieel daklozen onder de 23 jaar met meervoudige problemen”. Daaronder vallen:

- feitelijk dakloze jongeren;
- residentieel dakloze jongeren in specifieke voorzieningen voor zwerfjongeren;
- residentieel dakloze jongeren in volwassenen voorzieningen (MO).

De meeste zwerfjongeren zijn thuisloos en niet dakloos. Ze slapen niet letterlijk op straat, maar zwerven heen en weer tussen logeeradresses en slaappleaatsen bij instanties als de crisisopvang.

De Telling Zwerfjongeren van 2011 geeft het meest recente aantal: 9.000 op jaarbasis. Dit zijn jongeren die gebruik maken van opvang of die op straat slapen.

Naast deze groep dakloze jongeren is er een bredere groep thuisloze jongeren. Dit zijn jongeren zonder eigen adres die wel onder een dak slapen – bij vrienden of familieleden of in de crisisopvang. Deze jongeren worden bankhoppers genoemd. Het aantal thuisloze jongeren is niet bekend.

2. Leeftijd en geslacht

De meeste *zwerfjongeren* zijn tussen de 18 en 23 jaar oud. Van hen valt 70% in deze leeftijdscategorie. Zwerfjongeren zijn vaker jongens dan meisjes. De schatting van de verhouding jongens/meisjes is 61/39% (Fransen et.al., 2011).

3. Etniciteit

Het percentage zwerfjongeren van allochtone afkomst verschilt nogal per onderzoek; van 35% tot 53%. De verhouding allochtoon/autochtoon varieert ook, maar over het algemeen is de verhouding half-half. In Den Haag was twee derde allochtoon (Fransen et.al., 2011).

4. Aard van de problemen

Zwerfjongeren hebben vrijwel allemaal te maken met complexe, meervoudige problematiek. Ten eerste ontbreekt het hen aan passende huisvesting.

Uit onderzoek van Jeeninga (2010) kwamen de volgende problemen van zwerfjongeren naar voren:

Inkomensproblemen

- Ruim de helft tot driekwart van de zwerfjongeren heeft schulden. Die schulden variëren van € 40 tot €70.000. Fransen et. al. geeft aan dat driekwart van de jongeren schulden heeft, met een gemiddelde van ongeveer € 5.000 (2011).

Problemen met school en/of werk

- Het opleidingsniveau van zwerfjongeren is beduidend lager dan dat van jongeren in het algemeen.
- Maximaal een op de vijf zwerfjongeren heeft inkomsten uit werk. Tussen de 13-34% heeft een uitkering. Van de zwerfjongeren heeft 14-26% een inkomen uit illegale activiteiten. Ongeveer de helft heeft geen enkel inkomen.

Zorggebruik

- Er is sprake van een oververtegenwoordiging van jongeren die contact hebben of hebben gehad met de Jeugdzorg of de Kinderbescherming (50 tot 60%).
- Bij een kwart tot een derde van de zwerfjongeren is een Ondertoezichtstelling (OTS) uitgesproken.
- Veel zwerfjongeren hebben in het verleden in één of meerdere internaten gezeten, de cijfers lopen uiteen van 34-70%.

Gezondheidsproblemen

- Alcohol en drugs worden door zwerfjongeren vaak gebruikt als een vorm van zelfmedicatie en een manier van overleven. Bij 35 tot 60% van de zwerfjongeren is sprake van drugsmisbruik en/of drugsverslaving. Jongens nemen het merendeel van het middelengebruik voor hun rekening.
- Ruim 40% van de zwerfjongeren heeft ernstige of langdurige psychische problemen: het meest voorkomend zijn ADHD, manisch depressief, borderline en schizofrenie. Daarnaast hebben zij ook klachten van depressieve aard en agressieproblemen.
- Bijna 25% van de zwerfjongeren is zwakbegaafd of heeft een verstandelijke beperking. De laatste jaren wordt een stijging geconstateerd van het aantal zwerfjongeren met psychische en psychiatrische problemen.
- Dak- en thuisloze jongeren hebben aanzienlijke lichamelijke en psychische gezondheidsklachten (Altena, A. e.a., 2014).

Beperkt sociaal netwerk

- Een aanzienlijk deel van de zwerfjongeren komt uit een problematisch gezin en is op vroege leeftijd geconfronteerd met ingrijpende, traumatische gebeurtenissen.
- Bij ongeveer twee derde van de zwerfjongeren zijn de ouders gescheiden.
- In de groep zwerfjongeren is sprake van een oververtegenwoordiging van jongeren die van huis zijn weggelopen (40 tot 50%)

Overige problemen

- Veel zwerfjongeren (47 tot 84%) zijn wel eens gearresteerd of in aanraking geweest met politie of justitie. Bij een deel hiervan (35-40%) volgde detentie.

De problemen van zwerfjongeren zijn een combinatie van meer en hogere schulden dan leeftijdsgenoten en (negatieve) ervaringen met Jeugdzorg. Daarnaast is een deel (licht) zwakbegaafd, hebben ze meer psychische aandoeningen en gedragsproblemen. En zijn ze lichamelijk en geestelijk ongezonder dan leeftijdsgenoten, gebruiken ze vaker (soft)drugs en hebben ze vaker een instabiele thuissituatie meegemaakt. Hulpverlening werkt alleen als er voor deze problemen een integrale aanpak is.

5. Wettelijk kader hulpverlening

Tot 2015 zijn gemeenten en provincies samen verantwoordelijk voor de zorg voor jeugd. Dat is vastgelegd in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Wet op de jeugdzorg (Wjz, uitvoering via provincies). Het ministerie van VWS financiert de maatschappelijke opvang en het verslavingsbeleid via specifieke uitkeringen en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo). Met dit geld kan de opvang van en hulpverlening aan zwerfjongeren gefinancierd worden.

Vanaf 2015 zijn gemeenten ook verantwoordelijk voor de zorg voor de jeugd via de Jeugdwet en voor jongeren boven de 18 jaar via de Wmo. Het ministerie van VWS blijft de maatschappelijke opvang en het verslavingsbeleid via specifieke uitkeringen financieren.

Voor het overgrote deel van zorggerelateerde problemen waar jongeren mee te maken krijgen valt de zorg daaromheen onder verantwoordelijkheid van de gemeente.

6. Welke hulp is nodig?

Dé zwerfjongere bestaat niet. Voor hulp aan zwerfjongeren is het leveren van hulp op maat essentieel. Door de complexiteit van de problemen is ook de hulp complex. Zo moet er voor adequaat beleid op diverse terreinen worden samengewerkt. Duidelijkheid over de keten en de manier van communiceren is heel belangrijk.

Deskundigen zijn het erover eens dat het zeer onwenselijk is om zwerfjongeren op te vangen in voorzieningen waar ook de doorgewinterde volwassen dak- en thuislozen verblijven. Zij vrezen dat zwerfjongeren anders het leven van en op de straat als 'normaal' gaan zien, in plaats van een tijdelijke periode die ze zo gauw mogelijk achter zich moeten laten. Jongeren zelf ervaren deze plekken ook vaak als onveilig.

Bovendien hebben zwerfjongeren voor een deel andere problemen dan volwassenen. Bijvoorbeeld opvoed- en ontwikkelingsproblemen.

Er moet voor zwerfjongeren een brede aanpak van preventie, opvang en herstel en aparte voorzieningen zijn die aansluiten op hun situatie en behoeften. Naast huisvesting is er ook (praktische) nazorg nodig. Alleen dan kunnen zwerfjongeren opnieuw een plek in de maatschappij krijgen.

Voor een compleet en sluitend aanbod voor zwerfjongeren zijn de volgende zes schakels in de hulpverlening nodig:

1. Preventie: tijdig ingrijpen bij opvoedproblemen en risicoanalyse in de jeugdgezondheidszorg
2. Signalering: zowel door outreachend werk, bemoeizorg en een meldpunt voor netwerkpartners
3. Screening: indicering, diagnostiek en hulpvraagverheldering
4. Planning, toeleiding en toewijzing

5. Uitvoering hulpaanbod: opvang, crisisopvang en nachtopvang, begeleiding, residentieel en ambuland. Bij dit hulpaanbod is het noodzakelijk om een integraal aanbod te bieden op de leefgebieden wonen, school/werk, inkomen en zorg.
6. Nazorg: de ondersteuning moet geleidelijk aan afgebouwd worden. We kunnen jongeren niet plotseling aan hun lot overlaten als de hulp ten einde loopt of ze een bepaalde leeftijd bereiken.

De omwenteling van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving betekent dat de ondersteuning (met uitzondering van de maatschappelijke opvang) per 1 januari 2015 grotendeels door gemeenten uitgevoerd wordt. Het merendeel van de benodigde schakels in hulpverlening, in ieder geval punten 1, 2, 4, 5 en 6, vallen dan onder de gemeente. Hoe de screening (punt 3) door deze verandering gaat wijzigen is nog niet duidelijk.

7. Regierol naar gemeenten

Door de meervoudige problematiek van zwerfjongeren en de leeftijdsgrens van 18 jaar voor de jeugdhulpverlening, valt het maatschappelijke probleem zwerfjongeren niet onder één wettelijk kader of onder één specifiek beleidsterrein.

Vanaf 2015 zal de regierol wel in één hand zijn. Zowel de Jeugdwet, de Wmo als de maatschappelijke opvang vallen vanaf dan onder regie van gemeenten.

Kortom: de aanpak van de problematiek van zwerfjongeren is vanaf 2015 een taak voor gemeenten. De effectiviteit van het gemeentelijke beleid staat of valt met de manier waarop een gemeente de genoemde schakels in de hulpverleningsketen weet te verbinden.

8. Verbeterpunten

Gemeenten moeten de volgende punten in acht nemen:

- Ken de doelgroep, aard en omvang van problematiek;
- Betrek zwerfjongeren zelf;
- Neem zelf de regie;
- Ontwikkel een visie;
- Activeer de betrokken partijen;
- Bepaal met elkaar een lonkend perspectief en maak een stappenplan;
- Maak afspraken over financiering, regie, coördinatie en monitoring.

Het is belangrijk dat de gemeente de bestuurlijke regie in handen neemt. Daarmee maakt zij zichzelf probleemeigenaar. De gemeente kan op bestuurlijk niveau met andere partijen samenwerking zoeken.

7. Bronnen

Altena, A., Boersma, S. & Wolf, J. (2014). *De gezondheidstoestand van dakloze jongeren. Informatie uit onderzoek*. Nijmegen: RadboudUMC; Impuls – Onderzoekscentrum Maatschappelijke Zorg.

Brummelhuis & Drouven (2011). [Telling Zwerfjongeren](#). Aantallen op basis van definitie 2010. Enschede: Bureau HHM.

Euwema, M., Goossens, R. (2013). [ICDI: Children Rough Sleepers: NL Literature Review](#). Leiden: ICDI.

Federatie Opvang (2012). *Met kennis kwetsbare mensen kwaliteit bieden. Branchebeeld 2010*. Utrecht: Federatie Opvang.

Federatie Opvang (2013) *Kengetallen over de cliënten in de maatschappelijke opvang. De cijfers van 2012*. Utrecht: Federatie Opvang.

Fransen, N. & Handel van den, C (2011). [Zwerfjongeren in beeld - Literatuurstudie naar kennisontwikkeling over zwerfjongeren](#). Amsterdam: DSP – groep BV.

Jeeninga, W. (2010). [Zwerfjongeren - omvang, kenmerken en zorgbehoeften](#). Een literatuurstudie in het kader van het project 'Kennismakelaar', Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Brabant. Tilburg: Tranzo, Universiteit van Tilburg.

Snoek, A., Van der Poel, A. & Van de Mheen, D. (2008). [Ontwikkeling en toetsing van cliëntprofielen ter bevordering van doorstroom in de maatschappelijke opvang](#). Rotterdam: IVO.